

Hyvää ja kaunista

Viime vuodenvaihteesta alkaen kuullut huonot uutiset talouden alamäestä näyttävät vain jatkuvan. Seuraavan vuoden aikana ei nousua olekaan ennusteiden mukaan luvassa, vaan näyttäisi siltä, että taantumän pohjakosketus on vasta edessäpäin. Julkishallinnossa heikentyvän talouden vaikutukset tuntuvat jo budjettikäytäntöjenkin takia hieman viiveellä. Näitä vaikutuksia ehditään siis vielä ennakoimaan - hyvässä tapauksessa ehkä suuntaamaan.

Kaikkinensa talouden koordinaatit tarkoittavat, että sen arvoa, mitä säilytetään, tullaan mittaamaan ja arvioimaan erityisen tarkasti tulevina vuosina. Perustellut ajatukset siitä, mikä on pysyvää ja kestäväää ja mikä kevyempää, ovatkin lähitulevaisuudessa tarpeen.

Tämän numeron kirjoituksissa on puhetta etiikasta, kirjan pysyvyydestä, kirjastoille yhteisen kansallisen käyttöliittymän suunnitelmista sekä yhteisen kansainvälisen agendan tarpeesta. Kaikki näistä tavallaan puuttuvat käynnissä olevaan muutokseen. Minkä tahdomme toteutuvan, ja pysyvän - ja mikä on keveämpää?

Olli Mäkinen pohtii kirjoituksessaan informaatiolukutaidon etiikkaa. Etiikan peruskäsitteisiin kuuluu käsitys hyvästä, jonka on alkuaan ajateltu myös olevan kaunista. Hyvä ja kaunis saattaa kuulostaa köykäiseltä puheelta. Miten se puhuttelee esimerkiksi hankkeissa, joissa on tarkoituksena vaikkapa erotella ydintoiminta ja tukitoiminnot ja rationalisoida työnkulkuja?

Onko etiikalla mitään konkreettista annettavaa olosuhteissa, joissa perusteina käyvät numerodata ja tekniset synergiaedut. Miksi ei olisi? Eikö tarkoituksenmukaisuus ole hyvää ja kaunista? Puhe tarkoituksenmukaisuudesta soveltuu lyhyelle ja pidempiaikaiselle tähtäimelle. Se soveltuu myös verkkomaailmaan, aineistojen ja organisaatioiden tulevaisuuden tarkasteluun.

Mäkinen nostaa esiin joitakin internet-ajan tapoja arvioida asioita ja hallita tietoympäristöä - kriittisen arvioinnin, sääntelyn ja yhteisöllisen itsesääntelyn. Näiden ei tarvitse olla vastakkaisia pyrkimyksiä, mutta ne eivät ole aivan ristiriidattomiakaan. Nämä ulottuvuudet ovat epäilemättä tarpeellisia lähtökohtia tiedon arviointiin, jos ne ovat tarkoituksenmukaisessa suhteessa toisiinsa.

Sopivien punnuksien käyttö näyttäisi kuitenkin olevan vasta hakemassa suuntaansa. Kriittinen arviointi, sääntely ja yhteisöllinen itsesääntely vaativat kaikki tiettyä suhteellisuutta. Kriittinen arviointi voi kiintyä näkemysiin, jotka voisivat tarvita ravistelua. Sääntely voi edetä alueille, jossa se alkaa kaventaa kohtuuttomasti käyttäjien oikeuksia. Yhteisölliseen itsesääntelyyn voi kehittyä vinoutumia ja joukkoliikkeet saattavat ede-

tä lumivyöryn tavoin arvaamattomiin suuntiin. Siksi kriittistä ajattelua ja tosiasiallisten vaikutusten seurantaa pitäisi kohdistaa myös näihin tapoihin toimia.

Kansalliskirjaston lakimies Pekka Heikkinen mainitsee kirjoituksessaan, että suomalaista kirjastolakia pidetään maailmalla mallikkaana. Näin erityisesti siksi, että maissa, joissa kirjastolakia ei ole, ei myöskään kirjastojen olemassaolo ole niin vahvoissa kantimissa - etenkin talouden laskukausina. Vaikka kysymys on enemmän yleisiä kirjastoja koskevasta säätelystä, on mielestäni mielenkiintoista, että säätelyn ja olemassaolon välisiä yhteyksiä ei Suomessa kovin usein muisteta ja tunnisteta.

Hyvinvoinnin edellytysten havaitsematta jättäminen ja eräänlainen väärä turvallisuuden tunne on vaikuttanut kotiutuneen henkiseen ilmapiiriimme. Se ei ole huolestuttavaa vain siksi, että se olisi virheelistä ajattelua, vaan se voi olla virheellistä ajattelua, jolla voi olla kohtalokkaita seurauksia. Väärän turvallisuuden varjossa voi olla liiankin helppo taipua sellaisiin ratkaisuihin, jotka muuttavat perustavalla tavalla työtä ja organisaatioita. Uudet periaatteet saattavat olla toimivia hyvinä aikoina, mutta muuttuneissa olosuhteissa ne saattavatkin rapauttaa organisaatioidemme toimintakyvyn. Työhön perustavalla tavalla puuttuvien määritelmien muutokset voivat siksi muuttuakin elonjäämiskysymyksiksi.

Jarmo Saarti tuo terveisiä kirjan tulevaisuutta käsittelevästä konferenssista. Yhä useammin kirjan kohtaloa luotaavissa keskusteluissa pohditaan sitä, miksi kirja säilyy. Vaikka tieteellinen julkaiseminen on nopeasti siirtynyt verkkomuotoon, ihmetellään edelleen esimerkiksi sitä, miksi e-kirja ei yleisty?

Amsterdamin kirjaseminaarissa asialle haettiin selitystä lukukulttuurista käsin. Siihen yhtyy myös oma lukukokemukseni. Kirja on paikallaan tenttikirjana, koska merkintöjen tekeminen kirjan sivuille on huomattavasti helpompaa kuin sähköiseen kirjaan. Muisti saa helpommin myös tukea kirjan muodosta ja jäsennyksistä. Kirjan käyttöliittymä on ehdoton erityisesti matkalla ja iltalukemisena. Ja on vaikea edes kuvitella lukevansa tuntikaupalla sähköisin välinein lomalukemista aurinkossa. Onko sähköisten vaihtoehtojen tuominen todella tarkoituksenmukaista sellaisiin käyttöyhteyksiin, joissa painettu sana ja kirjan kompakti muoto palvelee yksinkertaisesti paremmin?

Kirjastojen kannalta huonoilla ajoilla on ollut myös hyviä seurauksia. Eräs näistä on ollut merkittävä asiakaskunnan kasvu. Kirjastot ovat tarjonneet mahdollisuuden opiskeluun, harrastuksiin ja sosiaaliseen elämään sellaisinakin aikoina, kun muuhun ei ehkä ole varaa. Avoin ja maksuton julkinen tila ja mahdollisuus kontakteihin ja opiskeluun voikin olla arvaamattoman tarkoituksenmukainen asia yhteiskunnalle aikoina, jolloin muu pääoma on vähenemään päin. Hyvää ja kaunista.